

Videi draudzīgas un ilgtspējīgas **DABAS VĒROŠANAS PRINCIPU UN PRODUKTA VEIDOŠANAS VADLĪNIJAS / 2011**

Projekts finansēts ar EEZ un Norvēģijas
finanšu instrumentu granta palīdzību no
Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas

VIDEI DRAUDZĪGAS UN ILGTSPĒJĪGAS DABAS VĒROŠANAS PAMATPRINCIPI

1

Videi draudzīgas un ilgtspējīgas dabas vērošanas pamatprincipi ir sagatavoti, balstoties uz veiktajiem **īpaši aizsargājamo dabas (ĪADT) un NATURA 2000** teritoriju apsekojumiem, kuru rezultātā ir apmeklētas > 80 šādas teritorijas un identificēti vismaz 100 pozitīvi un tikpat daudz – negatīvi dabas resursu izmantošanas piemēri.

Minētajos apsekošanas braucienos nereti ir nācies sastapties ar gadījumiem, kad populāri dabas objekti ir cietuši, degradēti vai pat daļēji iznīcināti no pārlietu lielas tūristu plūsmas radītajām ietekmēm, vai tūristu (un objekta apmeklētāju) nesaudzīgas un ļaunprātīgas, bet visbiežāk - neapzinātas rīcības.

Arī Latvijas tūrisma informatīvajos materiālos un medijos nereti tiek popularizēti dabas objekti (t.sk. sugas, biotopi u.c. unikālas dabas vērtības), kuru

ekspozīcija tūristiem šodien var radīt to iznīcību jau vistuvākajā nākotnē.

Šādi augstāk minētie apstākļi kopumā neveicina ilgtspējīga, videi draudzīga tūrisma un ekotūrisma attīstību, īpaši tādēļ, ka ĪADT un NATURA 2000 teritorijās ir vieni no iecienītākajiem tūrisma galamērķiem ārpus Rīgas.

Ņemot vērā iepriekš teikto, tālāk sagatavoti principi (ieteikumi), kas ir jāņem vērā, veidojot jaunus tūrisma maršrutus un produktus.

Natura 2000 ir Eiropas Savienības dabas daudzveidības saglabāšanai izveidoto aizsargājamo teritoriju tīkls.

ZVĒRU VĒROŠANA

2

UZZINI VAIRĀK!

Latvijas zīdītāji: <http://www.latvijasdaba.lv/ziditaji/>

Latvijas zīdītāji: <http://latvijas.daba.lv/dzivnieki/hordainhi/ziidiitaaji/>

Sikspārņu lapa: <http://latvijas.daba.lv/dzivnieki/hordainhi/ziidiitaaji/sikspaarnhi/>

Zvēri (zīdītājdzīvnieki) Latvijā ir sastopami bieži, taču to slēptā dzīvesveida dēļ tie dabā redzami samērā reti. Tieši šis apstāklis zvēru vērošanu padara par īpaši pievilcīgu nodarbi, jo zvēru vērotājs vēlas sasniegt konkrētu mērķi, kas ne vienmēr ir garantēts. To īstenot palīdzēs gids – vietējo zvēru paražu pazinējs.

- Atceries, ka zvēru vērošana ir ilgstošs, pacietīgs un ļoti mērķtiecīgs process. Parasti tas notiek slēpnī, kādā mednieku tornī vai citur. Tā dalībniekiem ir neuzkrītošs un ne – čaukstošs apģērbs, tie nesarunājas un citādi uzvedas ļoti klusu un neuzkrītoši.
- Gidam ir jāzina zvēru atrašanās (barošanās, vairošanās) vietas, to atstātās pēdas (ķepu ķepu nospiedumi, „vannas istabas”, ekskrementi, cits), kā arī jāprot stāstīt interesantus

stāstus par tiem.

- Zvēru vērošanā gids rūpējas par to, lai vērojamie objekti neatgriezeniski nepamestu šo vietu vērošanas procesa laikā vai pēc tam, tādēļ pirms zvēru vērošanas tūres „novērtē” savu klientu – ko viņam var un drīkst rādīt.
- Zvēru vērošana notiek mazās cilvēku (daži vērotāji) grupās.
- Zvēru vērotāji netraucē četrkājus pie viņu mājokļiem.
- No zvēru vērošanas procesa ir jāpaņem līdzi tikai pozitīvas emocijas un fotogrāfijas. Tas nozīmē, ka pret ikvienu dzīvību izturies ar cieņu!
- Izveido savā apkārtnē sastopamo zvēru sarakstu un pieliec tam klāt veiksmīgāk uzņemtos fotoattēlus.

PUTNU VĒROŠANA

3

UZZINI VAIRĀK!

Putni Latvijā un Pasaulē: <http://www.putni.lv/>

Latvijas putnu vērošanas ceļvedis: <http://www.calameo.com/books/0002063108f2ee40d46c4>

Latvijas putnu fotogrāfijas: <http://www.birdphoto.lv/>

Latvijas ornitoloģijas biedrība: <http://www.lob.lv/>

Putnu vērošana ir šobrīd viens no populārākajiem dabas vērošanas veidiem, kurā iesaistās gan lieli, gan mazi.

Latvijā salīdzinoši bieži ir redzamas putnu sugas, kas citviet Eiropā vairs nav, vai ir reti sastopamas. Putnu vērošanai ir piemērots jebkurš gadalaiks, taču **lielāko putnu daudzveidību novērosim pavasara un rudens migrāciju, kā arī ligzdošanas laikā.**

- Nerādi retu un aizsargājamu putnu ligzdvietas.
- Mācies putnus noteikt ne tikai pēc izskata, bet arī pēc balss. Izmanto pieejamos putnu balsu ierakstus, kurus ņem līdz putnu vērošanas laikā.
- Vāc interesantus putnu stāstus un dalies tajos ar saviem klientiem.

- Izveido tuvākās apkārtnes vai Tavā īpašumā esošo putnu sarakstu un ievieto to mājas lapā.
- Sagatavo tematiskas ekskursijas par pļavu, meža, ūdeņu, jūras piekrastes un purvu putniem, kā arī putniem dažādos gadalaikos.
- Vienmēr paturi prātā, ka putnu „intereses” ir pirmajā vietā, tādēļ, vērojot lidoņus, - maksimāli izvairies no to ierastā dzīvesveida un dzīvesvietas traucējuma.
- Izmanto putnu vērošanas torņus vai citus paaugstinājumus, no kuriem var pārskatīt plašāku apkārtni un redzēt vairāk sugu.
- Ziemas laikā piesaisti putnus ar barotavām, bet pavasaros – ar dažāda izmēra putnu būriem
- Uztaisi pūču būri!

KUKAIŅU VĒROŠANA

4

UZZINI VAIRĀK!

Latvijas kukaiņi: <http://latvijas.daba.lv/dzivnieki/posmkaaji/kukainhi/>

Latvijas kukaiņi: <http://www.latvijasdaba.lv/kukaini/>

Latvijas Entomoloģijas biedrība: <http://leb.daba.lv/>

Kukaiņi ir daudzveidīgākā organismu grupa uz Zemes - **šobrīd zināmo sugu skaits tuvojas miljonam**. Arī Latvijā kukaiņi ir sugām bagātākā grupa.

Kukaiņi ir mums visapkārt un tos var redzēt vienmēr, izņemot ziemā, kad sugu skaits ir salīdzinoši niecīgs. Kukaiņiem ir liela loma cilvēka dzīvē, tādēļ tos vērta iepazīt tuvāk!

- Izmanto kukaiņiem draudzīgus ķeršanas veidus: ar tauriņu ķeramo tīklu, ar sietiņu (ūdens kukaiņiem), ar gaismošanu vakarā vai naktī.
- Kukaiņu vērošanas procesā izaicini entomologu – kukaiņu zinātāju, kas pastāstīs daudzus interesantus stāstus par šiem mūsu mazpazīstamajiem kaimiņiem.
- Kukaiņus vēro atklātās vietās, pļavās, mežos,

ūdeņu krastmalās, ūdeņos, uz kokiem, kokos, apdzīvotās vietās u.c. Visvairāk tos sastapsim siltās un saulainās dienās.

- Izveido savā apkārtnē konstatēto kukaiņu sugu sarakstu un fotoalbumu.
- Lai „tiktu” līdz kukainim, nebojā un neizmaini tā dzīves vidi.
- Kukaiņu vērošana nenozīmē kukaiņu kolekcijas vākšanu, tādēļ no kukaiņu vērošanas paņem līdzi tikai labas atmiņas un foto.

AUGU VĒROŠANA

5

UZZINI VAIRĀK!

Latvijas augi: http://latvijas.daba.lv/augi_senes/

Latvijas augi: <http://www.latvijasdaba.lv/augi/>

Latvijas indīgie augi: <http://www.liis.lv/indigie/galvena.htm>

Latvijas botāniķu biedrība: <http://botanika.sapnis.com/>

Latvijā ir > 5,5 tūkstoši augu sugu, bet cik no tām mēs pazīstam? Mācies pazīt biežāk sastopamās aļū, ķērpju, sūnu, staipekņu, kosu, paparžu un ziedaugu sugas. Ja dzīvo ārpus pilsētas vides, **tavas mājas apkārtnē noteikti ir sastopamas vairāki simti dažādu augu sugu!**

- Savu piedāvājumu veido g.k. no augu sugām, kas ir sastopamas bieži un mums visapkārt.
- Ja rādi un atklāj retu un aizsargājamu augu sugu dzīves vietas, pārliecinies, ka šāda rīcība neapdraud to tālāko pastāvēšanu.
- Par katru sugu pastāsti kādu interesantu stāstu – kur to cilvēks praktiski izmanto, kāda ir tās loma cilvēka dzīvē un vēsturiskajos notikumos.
- Izveido tuvākās apkārtnes augu sarakstu un

ievieto to savā mājas lapā.

- Sagatavo savas apkārtnes biežāk sastopamo sugu foto – noteicēju.
- Sagatavo tematiskas ekskursijas par pļavu, meža, ūdeņu krastmalu un purvu augiem, ārstniecības augiem, kā arī augiem dažādos gadalaikos – ziemā, pavasarī, vasarā un rudenī.
- Pēc ekskursijas uzvāri augu vērotājiem garšīgu augu tēju.

SĒŅU IZZINĀŠANA UN KUĻINĀRIJA

6

UZZINI VAIRAK!

Latvijas sēnes: <http://www.senes.lv/>

Latvijas sēnes: http://latvijas.daba.lv/augi_senes/senes/

Latvijas indīgās sēnes: <http://www.liis.lv/indigie/galvena.htm>

Latvijas mikologu biedrība: <http://miko.ldm.gov.lv/>

Latvijā ir sastopamas > 4000 dažādas sēņu sugas, taču **cilvēks uzturā no tām izmanto tikai ~ 1 %**. Sēnes ir neparasti organismi, kurām ir liela nozīme dabā, jo daudzas no tām (piemēram, piepes) piedalās koksnes sadalīšanā un vielu aprītē. Sēnēm piemīt liela formu un krāsu daudzveidība, tāpēc tās ir interesants novērošanas objekts.

- Izzini savā apkārtnē esošās sēņu sugas. Šajā procesā nekautrējies piesaistīt sēņu zinātnājus, kas palīdzēs atpazīt atrastās sēnes un sniegt par tām interesantas ziņas.
- Par katru no sēņu sugām mēģini atrast kādu interesantu un saistošu stāstu.
- Apkopo apkārtnē sastopamo sēņu ēdienu receptes.
- Sagatavo savas apkārtnes biežāk sastopamo

sēņu sugu foto – noteicēju.

- Sagatavo tematiskas sēņu ekskursijas dažādos gadalaikos: pavasara sēnes, vasaras sēnes, rudens sēnes, sēnes ziemā, indīgās sēnes, ēdamās sēnes u.c.
- Piedāvā saviem klientiem biežāk sastopamo sēņu noteicēju, lupu un kādu vietu, kur tie pēc sēņu vairošanas var nolikt un izpētīt atrastās sugas.
- Ja kādu sēni vēlies paņemt degustācijai vai noteikšanai, nogriez to rūpīgi ar nazi, nebojājot micēliju (sēņotni).
- Sēnes, par kuru indīgumu neesi pārliecināts, labāk atstāj mežā.
- Pēc ekskursijas no labi pazīstamā sēnēm pagatavo kādu garšīgu ēdienu degustācijai.

DIŽKOKI

izcili koki, neparasti
un vēsturiski koki

7

UZZINI VAIRAK!

Grāmata par dižkokiem: **Guntis Eniņš: 100 dižākie**

Vecs koks ir īsta bioloģiskās daudzveidības saliņa – uz tā mājo simtiem dažādu augu, sēņu un dzīvnieku sugu. Jo vecāks koks, jo tas dabai ir vērtīgāks. Ar atsevišķām koku sugām ir cieši saistītas mūsu tautas tradīcijas un rituāli. Ir koki - vēsturisko notikumu „aculiecinieki”.

- Sagatavo informatīvu plāksnīti ar koka nosaukumu, izmēriem, kādu interesantu nostāstu, vēsturiskām fotogrāfijām, tā apdzīvotājiem – ķērpjiem, sūnām, sēnēm, putniem, kukaiņiem u.c. noderīgu informāciju.
- Norādi, ka koks ir aizsargājams dabas vai kultūras piemineklis.
- Lielus vaļējus dobumus apklāj ar dabiskiem materiāliem, lai tajos neiekļūst lietus un sniegs, kas veicina koka ātrāku trupēšanu un bojāeju.
- Vainaga platumā kokam apjoz nelielu nožogojumu – sētiņu, kas pasargās tā saknes no mājlopiem un lauksaimniecības tehnikas.
- Ja nepieciešams, ar stutēm atbalsti lielākos koka žuburus, kuri laika gaitā var nolūzt.
- Uzliec vecā ozolā pūču būri, tādējādi piesaistot savai teritorijai jaunas putnu sugas.
- Norādi koka apmeklēšanas labās prakses noteikumus.

IEŽU ATSEGUMI, ALAS

8

Latvijā sastopamais smilšakmens un dolomīts ir veidojies Devona periodā > 300 mlj. tālā Zemes pagātnē. Šo nogulumiežu atsegumi ir nozīmīga dzīves vide aļģēm, sūnām, ķērpjiem, kukaiņiem un atsevišķām putnu sugām.

Savukārt, iežu atsegumos veidojušās alas ir unikāla dzīves vide ar tikai tām raksturīgu augu un dzīvnieku sugu kopumu. Alas kā ziemošanas vietas izmanto vairākas sikspārņu sugas.

- Lai iepazītu iežu atsegumu, uz tā nav jākāpj un jāpārvietojas pa tā virsmu.
- Nekādā veidā nebojā iežu atsegumus un nemeklē tajos esošās fosilijas.

- Latvijā sastopamās alas ir pārāk mazas un tās ir jūtīgi biotopi, lai tajās vestu tūristus, īpaši sikspārņu ziemošanas laikā.

Produktu veidošanas ĪADT Natura 2000 teritorijā - 10 soļi

9

Šeit aprakstītā metodika ir izstrādāta un testēta, praktiski veidojot kājnieku tūrisma, ūdenstūrisma un velotūrisma maršrutus Slīteres, Ķemeru un Rāznas nacionālajos parkos, kā arī citās Latvijas ĪADT/Natura 2000 teritorijās. Tie paredzēti g.k. gadījumos, kad maršrutus ikviens interesents var veikt individuāli. Dabas – augu un dzīvnieku vērošanas tūres var notikt individuāli vai arī zinoša gida pavadībā. Ja tās tiek organizētas tādā veidā, ka tās var veikt katrs pats ar kājām, velosipēdu vai laivu, lieti noderēs tālāk aprakstītie 10 soļi, kas palīdzēs strukturēt darbu un optimizēt ikvienu maršruta plānošanas procesu.

1. Maršruta ideja.

Lai izveidotu aktīvo vai dabas vērošanas maršrutu, sākotnēji ir jābūt ģenerālai idejai un vīzijai – kādu ģeogrāfisku teritoriju šķērsos maršruts – kur būs tā sākums, kur beigas? Kāda ir tā tematika (daba, ainava, putni, kukaiņi, cits)? Kādā veidā tā veicēji nokļūs maršruta sākumā un kā nokļūs prom no tā galapunkta (vai atgriezīsies sākumpunktā).

2. Kartogrāfiskā materiāla un dažādu literatūras avotu studijas.

Kad ideja gatava, jāpievēršas informācijas avotu studijām. Te noder dažādu mērogu kartes, tūrisma

ceļveži, informācijas materiāli, attiecīgās Interneta vietnes u.c. Šī soļa galvenais mērķis ir saprast, - kādi tūristus interesējoši resursi un kāda tūrisma atbalstošā infrastruktūra (tūristu mītnes, dabas takas, putnu vērošanas torņi, ēdināšanas uzņēmumi, veikali, apskates objekti, tūristu apmetnes) atrodas plānotā maršruta teritorijā.

3. Maršruta ieskicēšana.

Savienojot iepriekšējā solī minētos tūristu interešu punktus/dabas vērošanas vietas kartē, rodas maršruta idejas vizuāls attēlojums. Atkarībā no maršruta garuma un tā gaitas izmantojamās dažādas kartes. Vēlamais mērogs 1: 200 000 (g.k. velomaršruti, kas šķērsos lielas teritorijas un iet galvenokārt pa autoceļiem), 1: 100 000 (īsaķi maršruti, kas aptver viena novada teritoriju un iet t.sk. pa mazākas nozīmes ceļiem) vai 1: 50 000 (lokāli un īsi maršruti, kas iet pa maziem, t.sk. meža ceļiem, takām u.t.t.). Pēdējie divi mērogi ir piemērotāki tieši dabas vērošanas maršrutiem, jo dabas vērotāji nereti ilgstoši uzturas vienā vietā un neveic pārāk lielus attālumus.

4. Maršruta testēšana dažādos gadalaikos.

Empīriski izstrādāts un uz kartes iezīmēts maršruts

Produktu veidošanas ĪADT Natura 2000 teritorijā - 10 soļi

10

ir pašam jātestē dabā, lai saprastu tā „plusus” un „mīnus”, kā arī apstākļus, kurus nevar paredzēt tā teorētiskajā izstrādes procesā. Aktīvā tūrisma maršrutu vēlams iziet/izbraukt pavasarī (aprīlī – maijā, kad novērtējams grantēto un zemes ceļu stāvoklis pēc ziemas un pavasarī), vasarā un rudens pusē (sazēlusi bagātīga veģetācija). Tā veikšana dažādos gadalaikos sniegs papildus vērtīgu informāciju, kas iekļaujama maršruta tehniskajā aprakstā (sk. tālāk). Turklāt, ja maršruts ir paredzēts kādas konkrētas dzīvnieku vai augu grupas vērošanai, maršruta teritorija ir labi jāpazīst arī gada mēnešu griezumā, jo, piemēram, kukaiņu, ziedaugu un sēņu sugas var vienā un tajā pašā vietā būtiski atšķirties dažādos mēnešos.

5. “Grozījumu” veikšana.

Parasti pēc pirmās maršruta veikšanas dabā, rodas jaunas idejas par tā papildinājumiem, grozījumiem un alternatīvām. Šajā posmā sagatavo pirmo maršruta tehniskā apraksta versiju.

6. Maršruta tests ar potenciālajiem klientiem.

Kad veikti pirmie pieci soļi, maršrutu vēlams iziet/izbraukt arī lielākā interesentu pulkā ar dažādas fiziskas sagatavotības gājējiem/braucējiem, t.sk.

bērniem. Katra no dalībniekiem tā īstenošanas laikā sniegs savus priekšlikumus (arī attiecībā uz novērojamiem objektiem, sugām), objektīvu vai subjektīvu kritiku, kurā ir vērts ieklausīties un nepieciešamības gadījumā, - izdarīt attiecīgās korekcijas maršruta tehniskajā aprakstā.

7. Maršruta lapas - tehniskā apraksta sagatavošana

Pēc 6. soļa tiek sagatavots maršruta tehniskais apraksts - praktiski lietojama maršruta lapa, kuru var viegli pārsūtīt pa e – pastu, ievietot mājas lapā, sociālās vietnēs vai printēt pēc šādas ieteicamās shēmas:

Maršruts: neliels maršruta raksturojums, kurā uzsvērtā konkrētā maršruta „rozīnīte”;

ieteicamā sezona: piemērotākais gadalaiks vai mēneši maršruta īstenošanai;

Grūtības pakāpe:

viegls – piemērots visplašākajai mērķauditorijai. Parasti ved pa relatīvi līdzenu reljefu un nav nepieciešamas īpašas orientēšanās iemaņas; vidējs – garāki maršruti, kas atrodas šķēršļotākā apvidū;

grūts – maršruti, kas ved pa stāviem un augstiem upju krastiem (krasas reljefa formas) un/vai prasa

Produktu veidošanas ĪADT Natura 2000 teritorijā - 10 soļi

11

zināmu fizisko sagatavotību to garuma dēļ;

Laiks: aptuvenais stundu vai dienu skaits, kas nepieciešams maršruta veikšanai „vidējam” tūristam;

Ceļa segums: pamatne, pa kuru būs jāpārvietojas maršruta veikšanas laikā. Velotūrisma maršruta gadījumā noteikti norādīts aptuvenais asfaltēto un ne – asfaltēto posmu īpatsvars %;

Sākums/beigu punkts: norādīts maršruta starta un finiša vieta;

Marķējums: norādīta marķējuma esamība un formāts, ja tāds ir;

Maršruta gaita: uzskaitītas nozīmīgākās apdzīvotās vietas un kilometrāža starp tām, kā arī kopējais maršruta garums;

Citas ērtības: veikals, bankomāts, dzeramā ūdens papildināšanas vietas utml.;

Alternatīvas: ieteikti citi maršruta varianti, iespējas maršruta apkārtnē;

Loģistika: kā maršruta veicējs nokļūs no galapunkta sākumpunktā, ja tas nepieciešams;

Interesantākās apskates vietas: Tie dabas un kultūrvēstures objekti, kurus noteikti ir vērts redzēt ceļojuma laikā;

Atbilstoša mēroga kartogrāfiskais materiāls un maršrutu raksturojoši fotoattēli.

Der zināt! Iekļauti noderīgi padomi, kuros būtu jāieklausās un jāņem vērā.

Ja plānots dzīvās dabas vērošanas maršruts – ir jāpiemin un ļoti īsi jāapraksta tās augu un dzīvnieku sugas, kas piemērotos apstākļos būs novērojamas „ar garantiju”. Tas nozīmē, ka maršrutam jāpievieno arī redzamo sugu liste (nosaukumi), kā arī Zaļie padomi.

Kā noformēt maršruta lapu? Lai maršruta lapa izskatītos vizuāli pievilcīga, ērti pārskatāma un lietojama, ikviens pats, izmantojot atvērtā koda datorprogrammas (programmas, kas ir lejupielādējamas no Internetā bez maksas), var sagatavot šādu materiālu. Tā priekšrocība ir apstākļi, ka katrs pats ātri, ērti, lēti var izdarīt nepieciešamās izmaiņas maršruta lapā, neiesaistot IT cilvēkus, dizainerus u.c., kas kopumā ir daudz ilgstošāks un dārgāks process.

8. Citu uzņēmēju un interesentu iesaiste

Ja paredzētais maršruts ir, piemēram, kājnieku tūrisma, ūdenstūrisma vai velomaršruts un tas šķērso lielāku teritoriju, t.sk. vairākus novadus, - maršruta lapu izsūta arī citiem sadarbības partneriem – uzņēmējiem, TIC un pašvaldību darbiniekiem, ĪADT administrāciju

Produktu veidošanas ĪADT Natura 2000 teritorijā - 10 soļi

12

pārstāvjiem u.c., kuri komentē un izsaka savus priekšlikumus par to, kā arī piedāvā savus pakalpojumus (ēdināšana, tūristu mītnes, lauku labumu degustācijas, interesanti tūrisma objekti, amatnieki u.c.). Konstruktīvie priekšlikumi tiek iestrādāti jau sagatavotās maršruta lapas projektā. Kad maršruta lapa ir sagatavota, to izsūta minētajiem sadarbības partneriem, lai tie ievieto savās mājas lapās, izdrukā un piedāvā saviem klientiem kā papildus alternatīvu. Arī plānojot dabas vērošanas maršrutus, vērts iesaistīt citus pakalpojumu sniedzējus.

9. Maršruta marķēšana dabā

Ja maršruts veicams individuāli un tas iet pa teritoriju, kur ir vērojams pietiekami liels koku īpatsvars, to var marķēt ar krāsu atzīmēm uz kokiem. Šajā solī gan minētā darbība ir jāsaskaņo ar attiecīgās teritorijas īpašnieku vai apsaimniekotāju, ĪADT/Natura 2000 teritoriju gadījumā – ar Dabas aizsardzības pārvaldi. Pēc marķēšanas vēlams veikt vēl vienu maršruta testēšanu, lai pārbaudītu marķējuma pietiekamību un nepieciešamības gadījumā to pilnveidot.

10. Maršruta uzturēšana un informācijas aktualizācija

Maršruts, kas tiek aktīvi lietots, tā izmantotājiem

un reklamētājam vismaz vairākkārt sezonā ir jāizbrauc un jāpārbauda ceļu u.c. objektu stāvoklis. Nepieciešamības gadījumā no takām jānovāc krituši koki, zari, jāatjauno marķējums un jāveic citas nepieciešamās darbības. Uzturēšanā jācenšas iesaistīt arī aktīvākos vietējos.

Šis ir praksē pārbaudīts maršrutu veidošana modelis. Protams, tie, kuriem ir liela pieredze maršrutu veidošanas procesā, kādu no augstāk minētajiem soļiem var izlaist. Taču kā īpaši būtiski ir jāmin soļi, kas saistīti ar teritorijas apsekošanu un citu esošo un potenciālo sadarbības partneru iesaistīšanu šajā procesā.

TŪRISMA PRODUKTU VIZUĀLO MATERIĀLU IZSTRĀDES IETEIKUMI

Saturs

1. Kā maršrutus noformēt maršruta lapās?	2
1.1. Programmatūras izvēle	2
1.1.1. Teksta apstrādes programmas	2
1.1.2. Iespieddarbu salikšanas programmas	2
1.1.3. Fotogrāfiju apstrādes programmas	3
1.1.4. Vektoru grafikas apstrādes programmas	4
1.1.5. Cita noderīga programmatūra	4
1.2. Kā izvēlēties?	4
1.2.1. Apgūšanas vieglums vai profesionalitāte	4
1.2.2. Maksas vai bezmaksas	5
1.2.3. Drukāt vai iespiest	5
1.3. LC maršrutu lapu izstrādē izmantotā programmatūra	5
1.3.1. Scribus instalācija	5
1.3.2. Ghostscript instalācija	5
1.3.3. GIMP instalācija	6
1.3.4. Izmanto fontu instalācija	6
1.4. Kā veidot maršruta lapu izmantojot LC sagatavi	6
1.4.1. Scribus darbības pamatu apgūšana	7
1.4.2. Sagatavošanas darbi – maršrutu lapas dokumentu pakete	7
1.4.3. Darba uzsākšana programmā Scribus	7
1.4.4. Vienota vizuālā identitāte	9
1.4.5. Attēlu un teksta ievietošana Scribus dokumentā	10
1.4.6. Teksta formatējums	11
1.4.7. Krāsu toņu formatējums	17
1.4.8. Maršruta atzīmēšana kartē	17
1.4.9. Attēla apstrāde ar GIMP2	18
1.4.10. Tabulu izveide	20
1.4.11. Dokumenta saglabāšana attēla vai pdf formātā	21

1. Kā maršrutus noformēt maršruta lapās?

Maršruta lapas sagatavošana datora formātā ir diezgan daudz dažādu iespēju un izvēlēties Jums vispiemērotāko bieži ir sarežģīti. Tādēļ šajā sadaļā vispirms apskatīsim visbiežāk minētās iespējas un aprakstīsim katras plusus un mīnus.

1.1. Programmatūras izvēle

Jums būs nepieciešama programmatūra vismaz četrās svarīgās sadaļās, katru no tām aprakstīsim savā apakšsadaļā.

1.1.1. Teksta apstrādes programmas

Teksta apstrādes programmatūra būs nepieciešama ne tikai sākotnējo tekstu rakstīšanai, bet tā var vienkāršākos gadījumos arī aizvietot iespieddarbu salikšanas programmu. Šobrīd lielākajai daļai lietotāju izvēle būs starp Microsoft izstrādāto maksas programmatūru MS Word un bezmaksas Oracle OpenOffice programmatūru (vai tās variantu LibreOffice).

Programmatūra	Cena	Plusi	Mīnusi
MS Word	~130Ls	Ērta un vienkārša lietošanā, bieži izmantota, tādēļ bieži pamata apmācība darbam ar to nav nepieciešama	Iegādājama par atsevišķu maksu vai nu kā atsevišķs produkts vai Office Basic sastāvā. Arī Latviešu valodas atbalsts iegādājams par atsevišķu samaksu.
OpenOffice LibreOffice	Bez maksas	Bez maksas, lielākā daļa no funkcionalitātes strādā līdzīgi nedomā daudz vecākam MS Office versijai.	Daudzas funkcijas nav tik noslēptas un lietotājam draudzīgas kā MS Office. Latviešu valodas atbalsts ir vajāks kā MS Office.

Teksta apstrādes programmatūru noteikti ir ieteicams izmantot sākotnējo tekstu rakstīšanai, pareizrakstības un gramatikas pārbaudei, kā arī tekstu apmaiņai ar tulkus (ja tādi nepieciešami Jūsu maršrutu izstrādei). Principā ir iespējams maršruta lapu sagatavot arī izmantojot tikai teksta apstrādes programmatūru, taču tas prasītu apgūt šo programmatūru eksperta līmenī un bieži sarežģītāku salikumu gadījumos, arī pārāk lielu darba ieguldījumu, lai sasniegtu vēlamu rezultātu. Taču, ja jau tagad pārziniet kādu no šīm programmām ļoti labi un Jūsu planotais maršruts nav pārlieku sarežģīts, iespējams ir vērts izmēģināt arī šo variantu.

1.1.2. Iespieddarbu salikšanas programmas

Šīs ir programmatūras, kas ir speciāli veidotas, lai veiktu iespieddarbu sagatavošanu. Atšķirībā no augstāk aprakstītajām teksta apstrādes programmām to galvenais mērķis ir teksta izvietošana lapā un dažādu bukletu, grāmatu, banneru un cita formāta darbu salikšana un sagatavošana drukai vai iespiešanai. Zemāk tabulā ir īsi aprakstītas plašāk izmantotas programmatūras:

Programmatūra	Cena	Plusi	Mīnusi
Adobe	~650Ls	Profesionālu izvēle. Liela	Cena ir augsta un diez vai

InDesign		daļa publicējamo iespieddarbu šobrīd tiek iespiesta izmantojot šo programmatūru. Nebūs problēma atrast kādu dizaineri, kas palīdzēs Jums, ja netiksiet galā ar kādu specifisku problēmu. Iegūtās iemaņas varēsiet izmantot, ja kādreiz kļūšiet par profesionālu dizaineri 😊	tā būs attaisnojama viena maršruta izveidei. Vēl jo vairāk, ka parasti komplektā ar InDesign tiek izmantotas arī pārējās Adobe programmas (Illustrator un PhotoShop), kas sākotnējo pirkuma cenu vēl sadārdzina.
Microsoft Publisher	~70Ls	Programma, kas pirmkārt orientēta uz draudzīgumu lietotājiem. Ir arī Latviski tulkota lietotāja saskarne.	Programmatūra nav bezmaksas, taču cena ir saprātīga. Tā ir arī iekļauta MS Office Professional paketē komplekta ar MS Word, Excel un citu noderīgu programmatūru. Pārsvārā tā tiek izmantota amatieru darbiem, līdz ar to profesionāla dizainera palīdzību nebūs tik viegli atrast.
Scribus	Bez maksas	Bezmaksas programmatūra, kas pretendē uz līdzīgu funkcionalitāti kā InDesign. Programmatūra tiek aktīvi uzlabota un jaunas versijas bieži satur kļūdu labojumus un jaunas iespējas. Pieejama dokumentācija, video apmācība, grāmatas, tiesa viss angļu valodā. Pieejama gan Windows, gan Mac, gan Linux operāciju sistēmai.	Programmatūra nav tik stabila kā iepriekš minētās maksas programmatūras un arī iespēju ziņā vēl nespēj mēroties ar InDesign un lietotāju draudzīguma ziņā ar Publisher. Visa dokumentācija un atbalsts ir pieejams tikai angļu valodā.

1.1.3. **Fotogrāfiju apstrādes programmas**

Tiem, kas jau nodarbojas ar fotogrāfēšanu, šīs kategorijas programmas nebūs svešas. Tās tiek izmantotas arī fotogrāfiju pēcapstrādei, asuma un krāsu koriģēšanai, kadrēšanai un citiem mērķiem. Ja esiet jau apguvis kādu attēlu apstrādes programmu, visticamāk Jūsu iemaņas varēs tikt izmantotas arī salikšanas darbā. Ja Jums nav bijusi iespēju tādu agrāk izmantot, zemāk ir divas visbiežāk lietotās iespējamās izvēles:

Programmatūra	Cena	Plusi	Mīnusi
Adobe Photoshop	~500Ls	Profesionālu izvēle, līdzīgi kā tabulā augstāk. Ļoti daudz apmācības programmas pieejams	Cena ļoti augsta. Lietošana nav tik vienkārša, kā daudzām bezmaksas foto apstrādes

		internetā, kā arī programmas spraudņi (plug-in) dažādu nestandarta funkciju veikšanai.	programmām.
GIMP	Bez maksas	Funkcionalitāte ļoti plaša.	Standarta instalācija neatbalsta CMYK krāsu dalījumu, tam ir nepieciešams speciāls atsevišķi instalējams modulis. CMYK krāsu iespējas nav tik funkcionālas kā Photoshop.

1.1.4. Vektoru grafikas apstrādes programmas

Šīs kategorijas programmas, iespējams Jums vinkāršākiem salikšanas darbiem nemaz nebūs nepieciešamas – tās ir domātas vektoru datorgrafikas failu veidošanai (ikonas, logo, datorģenerēta grafika, foni, utt.).

Programmatūra	Cena	Plusi	Mīnusi
Adobe Illustrator	~500Ls	Profesionāļu izvēle kā augstāk Photoshop gadījumā.	Cena ļoti augsta.
Inkscape	Bez maksas	Strādā ar interneta standarta SVG failiem.	Funkcionalitāte nav tik plaša kā Illustratoram

1.1.5. Cita noderīga programmatūra

Papildus programmatūra, kas varētu būt noderīga Jūsu salikšanas darbos:

Programmatūra	Cena	Funkcijas
FontForge	Bez maksas	Dator fontu rediģēšana. Tā noteikti nav programmatūra ar ko darboties iesācējam, bet kad būsiet apguvis pamatus, dažādu simbolu iekļaušana sistēmas fontos var paatrināt un vienkāršot darbu ar dažādām ikonām un simboliem, kuri atrodas teksta blokos.

1.2. Kā izvēlēties?

Kā izvēlēties kuras no minētajām programmatūrām izvēlēties un lietot?

1.2.1. Apgūšanas vieglums vai profesionalitāte

Vissvarīgākais jautājums, ko Jums sev vajadzētu uzdot ir – cik laika esiet ar mieru ziedot jauno programmu apgūšanai. Ja Jums ir ļoti maz brīva laika un/vai pacietības, daudz efektīvāk būs izvēlēties kādu programmatūru, kuru jau protiet lietot. Iespējams, MS Word būs pietiekams, lai izveidotu sākotnēju sagatavi maršruta lapai. Ja teksta redaktora iespējas neļaus Jums realizēt tādu dizainu, kā bijāt iecerējis, tad varbūt labāk būs atdot Jūsu MS Word sagatavi profesionālam dizainerim, kas šo darbu paveiks Jūsu vietā. Kā nākamo no apgūšanas viegluma būtu jāmin MS Publisher. Ja tomēr esiet nolēmis apgūt salikšanu pilnībā (ieguldot laiku un darbu), tad Jūsu izvēlei vajadzētu palikt pie Adobe InDesign/Photoshop/Illustrator maksas vai Scribus/Gimp/Inkscape

brīvās programmatūras paketēm.

1.2.2. Maksas vai bezmaksas

Kopumā izvēle starp Adobe maksas un Scribus bezmaksas programmatūru ir balstīta uz naudu, ko esiet gatavi ieguldīt programmatūrā. Kopējā Adobe programmatūras cena būs starp tūkstošiem un diviem tūksošiem latu, kas ir ļoti liels ieguldījums šāda veida projektā. Protams, par samaksāto naudu Jūs iegūstat kvalitatīvi citas klases programmatūru un iespēju izmantot savas no jauna iegūtās iemaņas vēlāk darbā kā profesionāls dizaineris. No otras puses ar Scribus var veikt lielāko daļu darbu, ko var veikt ar InDesign. Dažkārt tam paies nedaudz vairāk darba un laika, dažkārt būs jāpameklē atbildes internetā uz jautājumiem, ko InDesign gadījumā varētu atbildēt pazīstams dizaineris. No otras puses visi programmas jauninājumi Scribus/Gimp/Inkscape gadījumā būs bez maksas. Adobe programmatūras jauninājumi (~1x divos gados) maksā vismaz 1000,- Ls. Jāņem arī vērā, ka izmantojot bezmaksas programmatūru – savu sagatavi varēsiet nosūtīt jebkuram draugam vai paziņam. Lejuplādējot un instalējot jau minētās bezmaksas programmatūras viņš varēs to atvērt un veikt savas izmaiņas un labojumus. Adobe programmatūras lietošanas licence prasa iegādāties arī Jūsu draugam jaunu licenci.

1.2.3. Drukāt vai iespiest

Jautājums vai sagatavoto dokumentu iespiest vai drukāt uz krāsu printera ir svarīgs ne tikai izmaksu dēļ. Drukāšana mazā eksemplāru skaitā parasti ir lētāka kā iespiešana tipogrāfijā. Taču, ja eksemplāru skaits ir liels, iespiešana būs lētāka. Drukāšanas izmaksas var ļoti atšķirties arī dažādiem printeriem. Tintes printeriem tās būs visbiežāk stipri augstākas kā laserprinteriem. Ja Jums ir pieejams krāsu laserprinteris ir noteikti jāņem vērā, ka variet drukāt tikai tad, kad materiāli Jums ir nepieciešami, iepriekš veicot pēdējos labojumus sagatavē. Ja Jūs tomēr apsveriet savu materiālu iespiešanu, Jums būs jāņem vērā tipogrāfijas prasības un speciāli jāapstrādā sava sagatave, lai tipogrāfijas iespiešanas procesā nerastos pārsteigumi ar neatbilstošām krāsām. Jums būs sava sagatavē jāizmanto CMYK krāsu dalījums ne tikai salikumā, bet arī visās fotogrāfijās. Šajā aprakstā vienkāršības dēļ nav detalizēta informācija kā šo sagatavošanas procesu veikt. Šo informāciju variet atrast Scribus palīdzības failos

1.3. LC maršrutu lapu izstrādē izmantotā programmatūra

LC maršrutu lapās izlēmām izmantot bezmaksas Scribus un Gimp programmatūru (Inkscape lietošana nav nepieciešama). Galvenā motivācija bija iespēja brīvi izmantot Scribus izveidotās sagataves bez nepieciešamības iegādāties Adobe programmatūras licences, kas lauku māju saimniekiem un mazajiem uzņēmējiem būtu apgrūtinājums.

1.3.1. Scribus instalācija

Scribus instalācija MS Windows vidē ir vienkārša:

- Lejuplādējam pēdējo Scribus versiju no interneta (LC izmantotā versija development 1.3.9) <http://www.scribus.net/>
- Palaižam tikko ielādēto failu, kas uzsāks instalācijas procesu

1.3.2. Ghostscript instalācija

Lai eksportētu izveidoto sagatavi uz PDF un iegūtu iespēju strādāt ar EPS formāta failiem ir nepieciešams instalēt vēl vienu bezmaksas programmatūru: Ghostscript

- Lejuplādēt pēdējo versiju no <http://ghostscript.com/releases/> piemēram

gs900w32.exe 32 bit Window versijai vai gs900w64.exe 64 bitu windows versijai

- Palaist lejuplādētā faila instalācijas procesu.

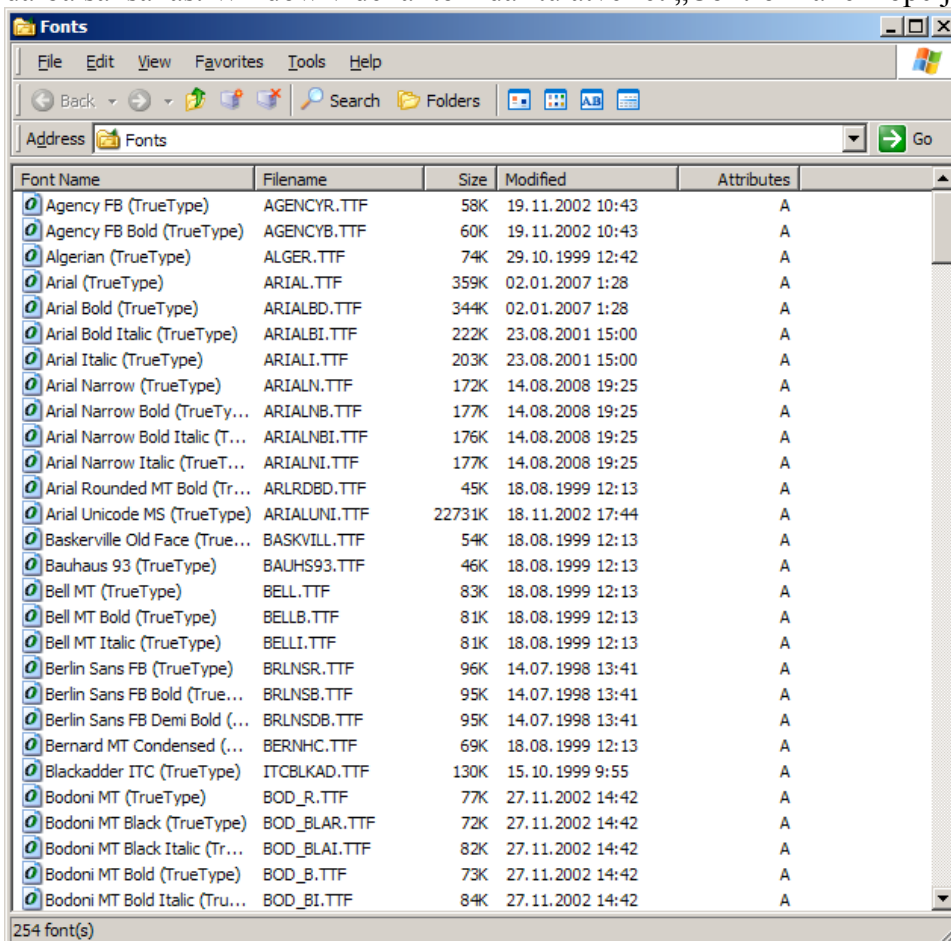
1.3.3. GIMP instalācija

Fotoattēlu apstrādei būs nepieciešama GIMP programma.

- Lejuplādēt pēdējo GIMP instalāciju no <http://www.gimp.org/>
- Palaist instalāciju
- Ja Jūs izmantosiet CMYK drukāšanai, Jums būs vajadzīgs arī Separate+ spraudnis: <http://cue.yellowmagic.info/software/separate-plus/index.html>, taču, ja precīzas krāsas nav Jūsu prioritāte un drukāsiet savus maršrūtus uz drukas, nevis sūtīsiet uz tipogrāfiju, šobrīd par to variet neuztraukties.

1.3.4. Imantoto fontu instalācija

Maršruta lapu veidošanā ir izmantoti arī divi papildus fonti, kurus ir jāinstalē pirms darba sākšanas. Window vidē lai to izdarītu atveriet „Control Panel” opciju „Fonts”.

Tad izvēlieties opciju „File“ => „Install New Font”, tad izvēlieties fontus „LaukuCelotajs.otf” un „LcNumbers.ttf” un veiciet instalāciju.

1.4. **Kā veidot maršruta lapu izmantojot LC sagatavi**

Ja vēlaties arī savai naktsmītnei individuāli vai sadarbībā ar citiem tuvākās apkārtnes uzņēmējiem izstrādāt savus tūrisma maršrūtus Lauku ceļotājs piedāvā nosūtīt Jums jau gatavu sagatavi, kur iespējams veicot nelielas izmaiņas izvietot jūsu aprakstus un foto attēlus tūristam pievilcīgā un viegli uztveramā formātā. Šādas maršrutu lapas varat

izvietot savās mājas lapās elektroniski, kā arī drukātā (un/vai laminētā) veidā piedāvāt saviem klientiem.

Izveidot savu tūrisma maršruta lapu varētu šķist sarežģītāk nekā tas patiesībā ir. Bet tiklīdz būsiet apguvis pamatus, visi nākamie soļi jau šķitīs daudz vienkāršāki.

Lai saņemtu dokumentu komplektu tūrisma maršruta lapas izveidei, rakstiet e-pastu uz lauku@celotajs.lv.

1.4.1. Scribus darbības pamatu apgūšana

Apgūt dažādas funkcijas un rīkus Scribus programmā iespējams dažādos veidos, atbilstoši katra spējām un iepriekšējām zināšanām un iemaņām darbā ar datoru. Svarīgas ir angļu vai citas svešvalodas zināšanas, jo interneta vidē pieejamas praktiskas īsfilmas (tutorials), kur tiek demonstrēts darbs Scribus programmā, piemēram, šeit - http://wiki.scribus.net/canvas/Scribus_Video_Tutorials.

Tāpat informāciju varat iegūt oficiālajā programmas mājas lapā <http://www.scribus.net>, kā arī brīvi meklēt citus izziņas avotus. Iesakām izmantot arī funkciju Help (F1) labākai programmas apguvei.

Šajā pamācībā pa soļiem skaidrosim kā veikt nepieciešamās izmaiņas Lauku ceļotāja izstrādātajā sagatavē – attēlu nomaīņa, teksta ievade, attēlu apstrāde, kā arī dokumenta noformēšana.

1.4.2. Sagatavošanas darbi – maršrutu lapas dokumentu pakete

Saņemot Lauku ceļotāja sūtīto sagatavi (.sla formātā) iesakām to saglabāt uz sava datora atsevišķā dokumentu mapē kopā ar pārējiem sūtītajiem dokumentiem. Dokumentu komplektā atradīsiet – numurus, logo, ikonas, kā arī instalējamās burtu (fontu) failus, lai izmantotu Lauku ceļotāja naktsmītņu ikonas un numurus.

Ērtības labad iesakām iesūtītos dokumentus sakārtot vienā dokumentu apakšdirektorijas mapē „Kopigais”, kā arī katrā tūrisma produktā lietotos attēlus un citus individuālos dokumentus atsevišķā dokumentu apakšdirektorijas mapē:

 Kopigais	File Folder	06.01.2011 17:37
 Produkts1	File Folder	06.01.2011 17:37
 Produkts2	File Folder	06.01.2011 17:37
 Turisma_produkts.sla	982 KB Scribus svn	23.12.2010 10:46
 Turisma_produkts2.sla	982 KB Scribus svn	23.12.2010 10:46

Svarīgi ievērot – pēc attēlu, numuru vai logo ievietošanas Scribus dokumentā, tos nedrīkst pārvietot vai izdzēst, jo programma saglabā saikni ar dokumentiem. Ja Scribus programma saistīto dokumentu vairs neatrod, tas arī neparādīsies tūrisma produkta salikumā!

1.4.3. Darba uzsākšana programmā Scribus

Uzsākot darbu programmā Scribus var veidot jaunu dokumentu vai atvērt jau iepriekš no Lauku ceļotāja saņemtu tūrisma produktu sagatavi (.sla formāts). Tūrisma produktu veidošanai tiek izmantotas 2 A4 dokumenta lapas puses vertikālā/ Portrait izkārtojumā. Kā izmantojamo mērvienību ieteicams izmantot mm (milimetrus). Svarīgi dokumentam noteikt izmērus – attālumu līdz lapas malām, kas drukājot parādīsies kā balts rāmis.

Var veidot jaunu dokumentu vai atvērt kādu no jau esošiem scribus programmā tapušajiem dokumentiem

Attālums līdz lapas malām

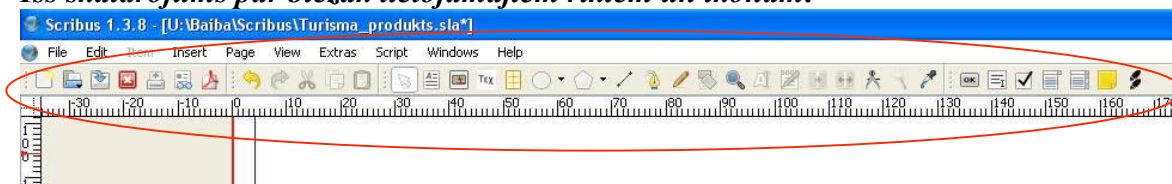
Dokumenta formāts: A4, A3, A5 u.c.

Dokumenta izkārtojums: vertikāli (Portrait) vai horizontāli (Landscape)

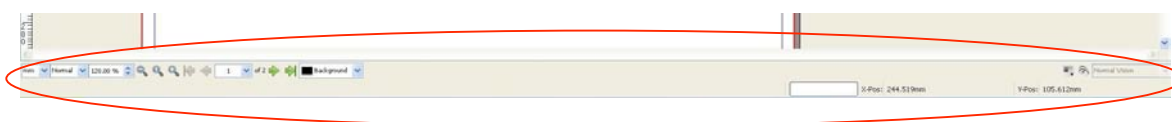
Dokumenta lapaspušu skaits

Lietojamā mērvienība: cm, mm, pt, ln, u.c.

Īss skaidrojums par biežāk lietotajiem rīkiem un ikonām:

	Veidot jaunu dokumentu		Izveidot attēla logu
	Atvērt jau esošu dokumentu		Izveidot tabulu
	Saglabāt izmaiņas		Izveidot formas objektu – kvadrātu, apli, elipsi u.c. Izveidotā figūra lietojams kā attēla vai teksta logs
	Aizvērt dokumentu		Izveidot daudzstūrainsu objektu, ko iespējams rediģēt, locīt un rotēt.
	Drukāt (darba versiju)		Nogriežņa līnija
	Pārbaudīt kļūdas dokumentā (tukšus teksta/attēla logus, neatpazīstamus simbolus u.tml.)		Izveidot daudznogriežņu saistītu līniju (izmantojams veidojot maršruta atzīmes kartē)
	Saglabāt dokumentu pdf formātā		Rotēt/grozīt attēlu vai teksta logu
	Atsaukt vienu vai vairākas darbības; atgriezties sākotnējā stadijā		Rakstīt vai labot tekstu (iepriekš aktivizējot/atzīmējot izvēlēto teksta logu)
	Atzīmēt/aktivizēt rediģējamo objektu (teksta/attēla) – pārvietošanai, teksta labošanai, izmēra maiņai u.tml.		Mērīt – attālumu starp diviem punktiem; noteikt punkta atrašanās vietu dokumentā (x un y ass mērvienībās)
	Izveidot teksta logu		Ar šī rīka palīdzību var noteikt/definēt jaunas krāsas pēc kāda cita dokumenta parauga.

	Var mainīt lietotās mērvienības dokumenta formatēšanā – mm, cm, pt, In u.c.		Attēla palielinājums pa soļiem – 25%, 50%, 100%. „1” – atgriezties 100% izmērā
	Noteikt dokumentā ievietoto attēlu izšķirtspēju – augsta, normāla, zema (High, Normal, Low). Šis iestatījums neietekmē attēla izšķirtspēju dokumenta druku.		Pāršķirt lapaspuses
	Attēla palielinājums %		Aktivizēt/deaktivizēt priekšstatījuma režīmu – skatīt dokumentu kāds tas būs drukāts

1.4.4. Vienota vizuālā identitāte

Atverot tūrisma produkta sagatavi izvēlieties kāda veida tūrisma produkts tas būs – kājāmgājējiem, velobraucējiem, autoceļotājiem, dabas vērotājiem u.c. Lauku ceļotāja veidotajās tūrisma maršrutu lapās ieturēta vienota vizuālā identitāte:

Izmantotā produkta ikona	Maršruta veids	Fonam krāsu lietojums	
		Tumšais tonis	Gaišais tonis
	Velobraucējiem	RGB ¹ (168, 189, 105) CMYK ² (38,13,75,0)	RGB (219,226,195) CMYK (14,4,27,0)
	Kājāmgājējiem	RGB (173,177,106) CMYK (33,16,63,10)	RGB (229,229,222) CMYK (10,5,22,0)
	Slēpotājiem		
	Autobraucējiem	RGB (144,146,139) CMYK (26,19,27,29)	RGB (225,222,217) CMYK (3,4,5,6)
	Zirga mugurā	RGB (101,64,12) CMYK (19,47,94,41)	RGB (232,221,197) CMYK (8,10,23,0)
	Laivotājiem	RGB (117,170,187) CMYK (55,20,21,0)	RGB (214,227,237) CMYK (15,5,3,0)
	Botāniskais maršruts	RGB (131,185,62) CMYK (43,1,91,1)	RGB (217,239,185) CMYK (16,0,35,0)

¹ RGB – sarkans-zaļš-zils ir krāsu modelis attēlu ģenerēšanai ekrānā

² CMYK – Krāsu modelis, kurā visas krāsas ir aprakstītas kā četru krāsu - ciāna, fuksīna (madžentas), dzeltenas un melnas sajaukums. CMYK krāsu modeli izmanto krāsainu dokumentu drukāšanai ofseta iespiedtehnikā

	Putnu vērotājiem	RGB (199,146,63) CMYK (13,39,84,11)	RGB (247,229,203) CMYK (3,9,20,0)
	Zvēru vērotājiem	RGB (246,140,54) CMYK (0,55,89,0)	RGB (252,235,220) CMYK (4,9,15,0)
	Servisa karte	RGB (124,20,26) CMYK (12,91,87,30)	RGB (255,232,230) CMYK (2,7,4,0)

1.4.5. Attēlu un teksta ievietošana Scribus dokumentā

Ievērojot vienoto vizuālo identitāti, ievietojiet attiecīgo ikonu vai divas (File → Import → Get Vector file vai → „Get Image”). Ja izveidots attēla logs () , izvēlētais attēls dokumentā sākotnēji parādīsies pilnā izmērā un attēla logā no tā būs redzama tikai neliela daļa. Lai attēlu ietilpinātu izveidotajā attēla logā nepieciešams Properties logā (ja tas jau nav atvērts – F2) Image sadaļā izvēlēties „Scale to Frame Size”. Ja attēls vektora formātā ievietots kā „Import Vector File” attēls parādīsies oriģinālā lielumā. Lai attēla izmērus mainītu, izvēlieties Properties (F2) logu. Lai nekropļotu attēlu un izmērus mainītu proporcionāli svarīgi ievērot, lai ir aktivizēta attēla augstuma un platuma sasaiste .

Blakus esošajā teksta logā ierakstiet maršruta veidu (velobraucējiem, kājāmgājējiem u.c.) ar teksta formātu „cap_balts” un maršruta nosaukumu (piemēram, Apkārt Alauksa ezeram) ar teksta formātu „cap_Title_melns”. Kad teksta izmaiņas veiktas, lai tās saglabātu un izietu no teksta rediģēšanas loga spiest - .

Blakus teksta logā pa labi piešķiriet savam tūrisma maršrutam kādu skanīgu saukli, lai cilvēkiem viegli atcerēties un atpazīt teritoriju, kur tie ceļo. Teksta formāts „welcome”. Kā arī labajā augšējajā stūrī izvietojiet dabas teritorijas logo, kurā tūrisma maršruts izveidots. Galvenes daļā iesakām atsevišķā teksta logā izvietot arī ieteikuma rakstura informāciju kā uzvesties, ko ievērot un kas ir vērtīgs.

Visi šie iepriekš aprakstītie objekti atrodas uz maršruta veidam atbilstoša krāsas fona.

Fona krāsa piešķirta atsevišķam teksta laukam pēc vienotās identitātes. Krāsas fonu veido teksta logā, tam Properties logā (F2) piešķirot krāsu un mainot tā izkārtojumu uz leju: .

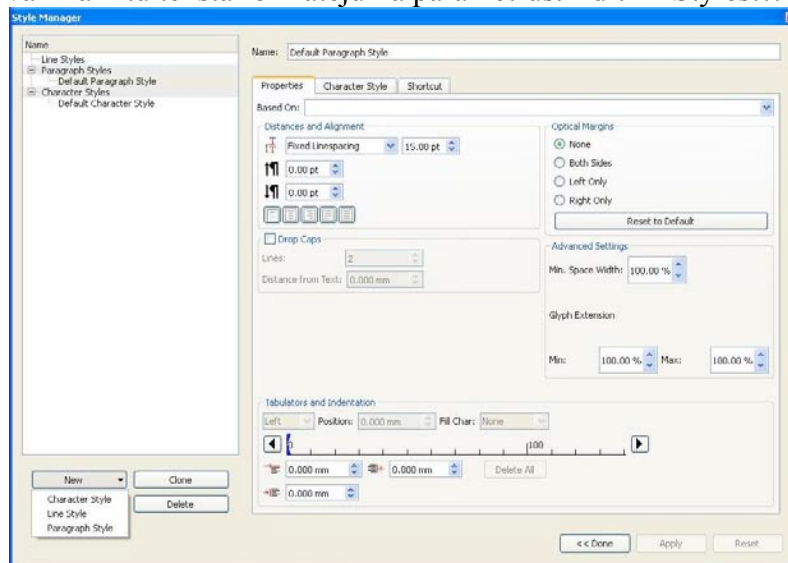
Katra objekta (teksta vai attēla lauka) atrašanās vietu var brīvi mainīt. Ja iekrāsojam/aktivizējam visus šos laukus kopā varam tos grupēt kopā, tādējādi fiksējot to savstarpējo atrašanās novietojumu (iekrāsot un ar peles labo taustiņu → Group).

1.4.6. Teksta formatējums

Ja esat izvēlējies veidot savu maršruta lapu kā jaunu dokumentu, nevis izmantojot Lauku ceļotāja veidoto sagatavi, nepieciešams izvēlēties teksta formatējumu – virsrakstiem, apraksta tekstam, atsaucēm u.c. Šā da iepriekš definēta teksta formatējuma priekšrocība ir dokumenta pārskatāmība. Lai arī sākotnēji var būt sarežģīti paredzēt katru teksta veidu, kāds tiks pielietots, tālākā darba procesā šādi vienoti parametri atvieglo darbu – visā dokumentā (visos teksta logos ar vienādu formatējumu) tiek veiktas izmaiņas vienlaicīgi. Katra teksta loga formatējums atsevišķi var novest pie vizuāli nepievilcīga un tūristam grūti uztverama produkta salikuma.

Lai iestatītu vai mainītu teksta formatējuma parametrus: Edit → Styles... vai F3

- Paragraph style – rindkopas formatējums
- Character style – atsevišķu burtu vai vārdu formatējums
- Apply – pielietot/apstiprināt veiktās izmaiņas
- Done – beigt darbu ar teksta formatējuma parametriem

 Fixed Linespacing 18.00 pt	Ieteicams izvēlēties noteiktu (Fixed) teksta rindu atstarpi. Atstarpes lielumam jābūt atbilstošam izvēlētajam burtu lielumam		Pasvītrot visu tekstu
--	--	--	-----------------------

 0.00 pt 0.00 pt	Nosakāmas atstarpes starp rindkopām – pirms un pēc.		Pasvītrot tekstā tikai vārdus
	Teksta izlīdzinājums: pa kreisi, pa labi, centrēts u.c.		Apakšraksts: piemēram, X ₂
Family:	Nosakot teksta formatējumu „Family” raksturo burtu veidu – Times New Roman, Arial u.c.		Augšraksts – piemēram, X ²
Style:	Atbilstoši izvēlētajam teksta burtu veidam var izvēlēties – Bold (treknraksts), Italic (slīpraksts), Regular u.c.		Visi lielie burti: piemēram – LIELIE BURTI
 17.00 pt	Nosaka burtu lielumu		Samazināti lielie burti: LIELIE BURTI
 3.00 %	Atstarpe starp burtiem vārdā		Pārsvītrots teksts: teksts
 100.00 %	Atstarpe starp vārdiem teikumā		Izvēlēties teksta krāsu. Šī funkcija svarīga tekstā ievietojot naktsmītņu ikonas un ciparus

Pēc Lauku ceļotāja veidotā produktu lapas salikuma izmantoti sekojoši teksta formatējumi:

- a. Welcome: Linespace: 15.00pt
Izlīdzinājums: pa kreisi
CharacterStyle:
Family: Tahoma
Style: Bold
T: 30.00pt
Color: White
- b. Cap_balts: Linespace: 18.00pt
Izlīdzinājums: pa labi
CharacterStyle:
Family: Arial
Style: Regular
T: 17.00pt
A|V: 3.00% (atstarpe starp burtiem)
K: aktīvs
Color: White
- c. Cap_melns: Linespace: 20.00pt
Izlīdzinājums: pa labi
CharacterStyle:
Family: Arial
Style: Bold
T: 21.50pt
A|V: 1.50%
K: aktīvs
Color: Balck

- d. Text_balts: Linespace: 8.00pt
Izlīdzinājums: pa kreisi
CharacterStyle:
Family: Arial
Style: Regular
T: 7.50pt
Color: White
- e. Title: Linespace: 10.00pt
Izlīdzinājums: centrēts
CharacterStyle:
Family: Arial
Style: Regular
T: 8.00pt
K: aktīvs
Color: White
- f. Text_basic: Linespace: 8.00pt
Atstarpe pirms: 0.50pt
Atstarpe pēc: 0.50pt
Izlīdzinājums: pa kreisi
CharacterStyle:
Family: Arial
Style: Regular
T: 8.00pt
Color: Balck
- g. Text+bold: Linespace: 9.00pt
Atstarpe pirms: 2.00pt
Atstarpe pēc: 0.00pt
Izlīdzinājums: pa kreisi
CharacterStyle:
Family: Arial
Style: Bold
T: 8.00pt
Color: Balck
- h. Balts_centrēts: Linespace: 8.00pt
Izlīdzinājums: centrēts
CharacterStyle:
Family: Arial
Style: Regular
T: 7.50pt
Color: White
- i. Text_basic_2lpp: Linespace: 9.00pt
Atstarpe pirms: 2.00pt
Atstarpe pēc: 2.00pt
Izlīdzinājums: izlīdzināts pa kreisi
CharacterStyle:
Family: Arial
Style: Regular
T: 8.00pt
A|V: 2.50%

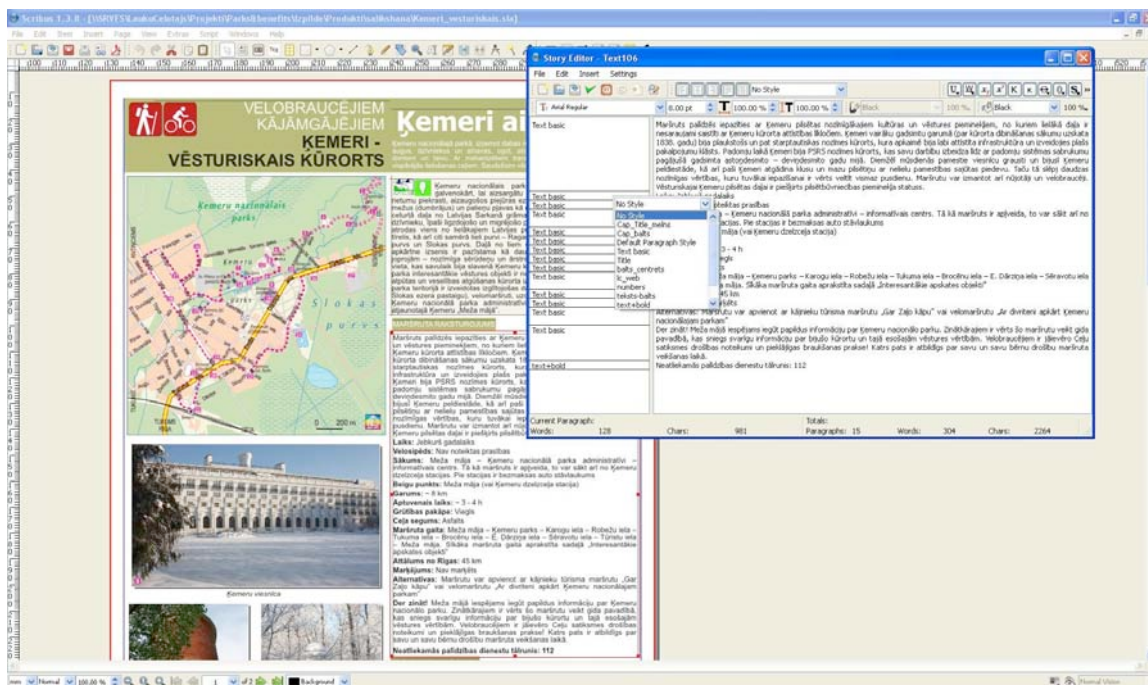

- j. Lc_web: Color: Balck
 Linespace: 8.00pt
 Atstarpe pirms: 0.50pt
 Atstarpe pēc: 0.50pt
 Izlīdzinājums: pa kreisi
 CharacterStyle:
 Family: Arial
 Style: Bold
 T: 22.00pt
 A|V: 8.00%
 Color: White
- Burtu formatējumi:
- a. Bold: Family: Arial
 Style: Bold
 T: 8.00pt
 Color: Balck
- b. Lc_majas: Family: LaukuCelotajs
 Style: Regular
 T: 9.00pt
 Colors: Red
- c. LcNumbers: Family: LcNumbers
 Style: Medium
 T: 10.00pt
 Colors: numbers
- d. Web_links: Family: Arial
 Style: Regular
 T: 8.00pt
 U: teksta pasvītrojums aktīvs
 Colors: Blue

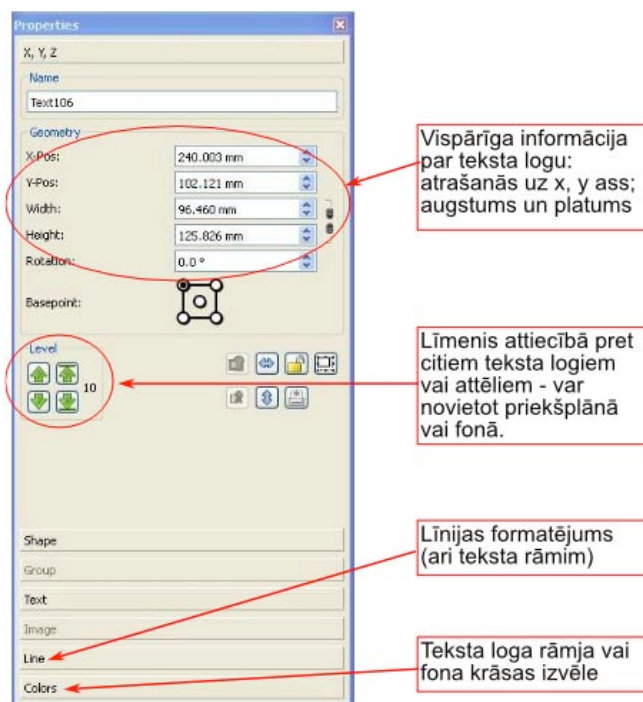

Lai jaunizveidotajā dokumentā sāktu ievadīt tekstu nepieciešams izveidot teksta logu: . Kvadrātveidīgo logu iezīmē vietā, kur to vēlas izvietot un spiež: (Story Editor). Abas šīs ikonas atrodamas Scribus programmas augšējā rīku joslā. Atveroties teksta ievades logam – izvēlēto tekstu tur iekopē vai ieraksta no jauna. Katrai rindkopai izvēlas atbilstošo formatējumu no iepriekš definētā.

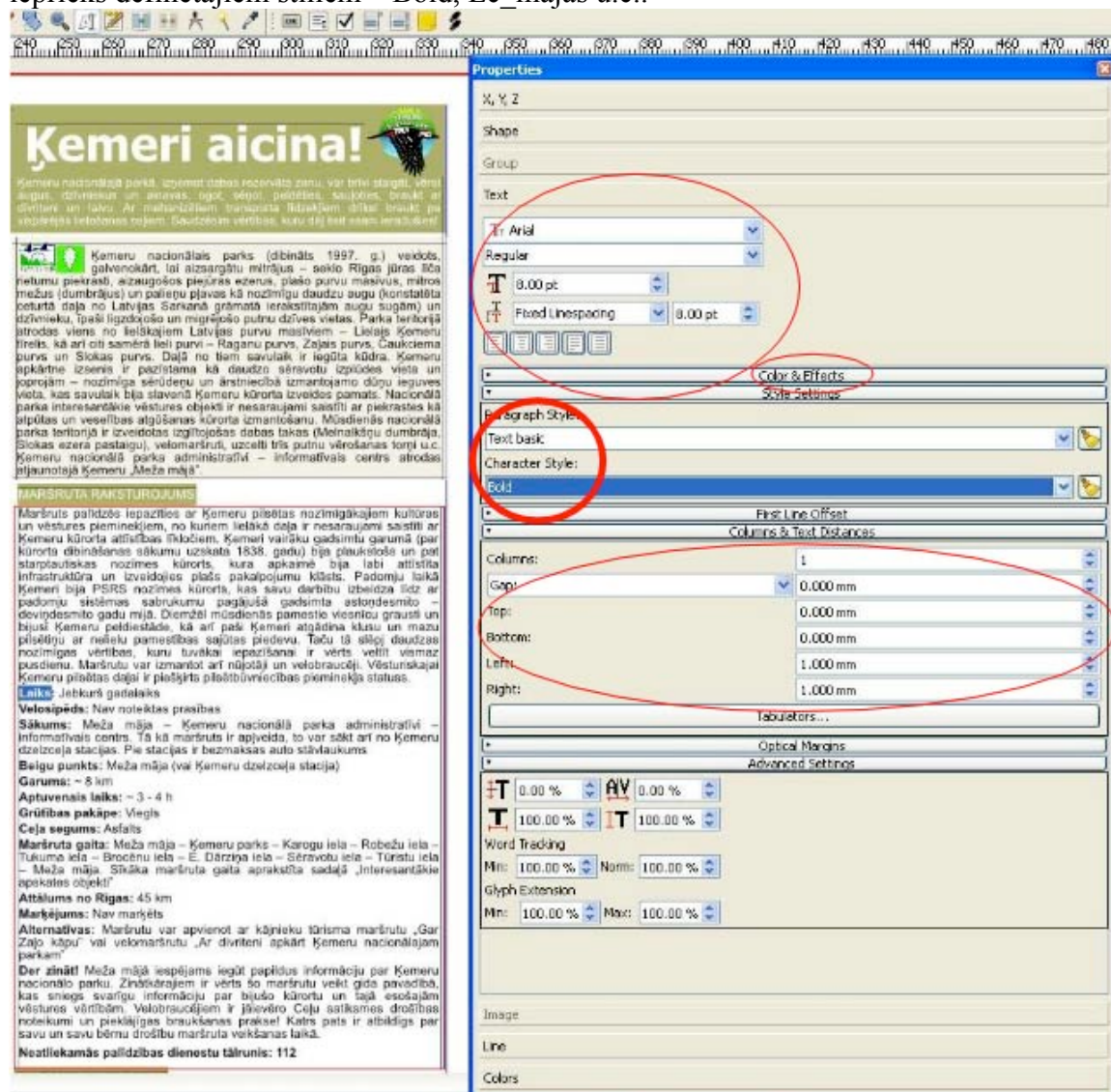

Ierakstīto tekstu iespējams mainīt un formatēt – iezīmēt un izcelt atsevišķus vārdus, pasvītrot tekstu, organizēt tekstu kolonnās, izveidot redzamu rāmi u.c. Formatēšanai izmanto Opciju logu (Properties): no augšējās izvēlņu joslas: Windows → Properties vai F2.

Lai izceltu treknrakstā kādu atsevišķu vārdu vai simbolu pārsauktu par ciparu vai naktsmītnes ikonu: ar peles kreiso taustiņu divreiz ieklikšķināt teksta logā, iezīmēt izvēlēto vārdu vai simbolu un Properties izvēlņu logā nomainīt „Character style” pēc iepriekš definētajiem stiliem – Bold, Lc_majas u.c..

Tāpat šajā logā var arī mainīt un koriģēt burtu veidu, izmēru, rindu atstarpi, izvietot tekstu kolonnās un mainīt citu teksta formatējumu atbilstoši maketam.

Numuru (sarkano un zaļo) kā arī naktsmītnu apzīmēšanai tekstā tiek izmantots ciparu kods – katru ikonu vai numuru apzīmē cipars atbilstoši zemāk redzamajām tabulām. Teksta rediģēšanas logā tiek rakstīts atbilstošais cipars (piemēram, 4 apzīmējot viesu māju) un pēc teksta ievades šim simbolam tiek piešķirts „Character style – Lc_majas”.

1		Lauku māja	5		Viesnīca
2		Ciematica māja	6		Pils, muiža
3		Brīvdienu māja	7		Kempings
4		Viesu māja			

1	1	8	8	15	F	22	M	29	T	36	[	42	c
2	2	9	9	16	G	23	N	30	U	37	\	43	d
3	3	10	A	17	H	24	O	31	V	38	]	44	e
4	4	11	B	18	I	25	P	32	W	39	^	45	f
5	5	12	C	19	J	26	Q	33	X	0	0	46	g
6	6	13	D	20	K	27	R	34	Y	40	a	47	h
7	7	14	E	21	L	28	S	35	Z	41	b	48	i

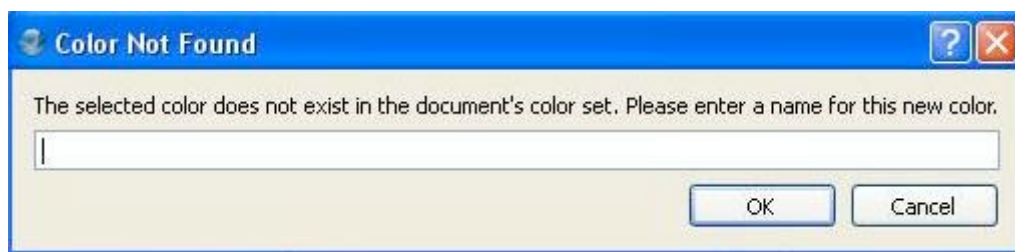
1.4.7. Krāsu tonu formatējums

Kārsu toni:

0	RGB(235,0,129)
9	RGB(0,40,0)
	Red (jau no esošā Scribus programmā)

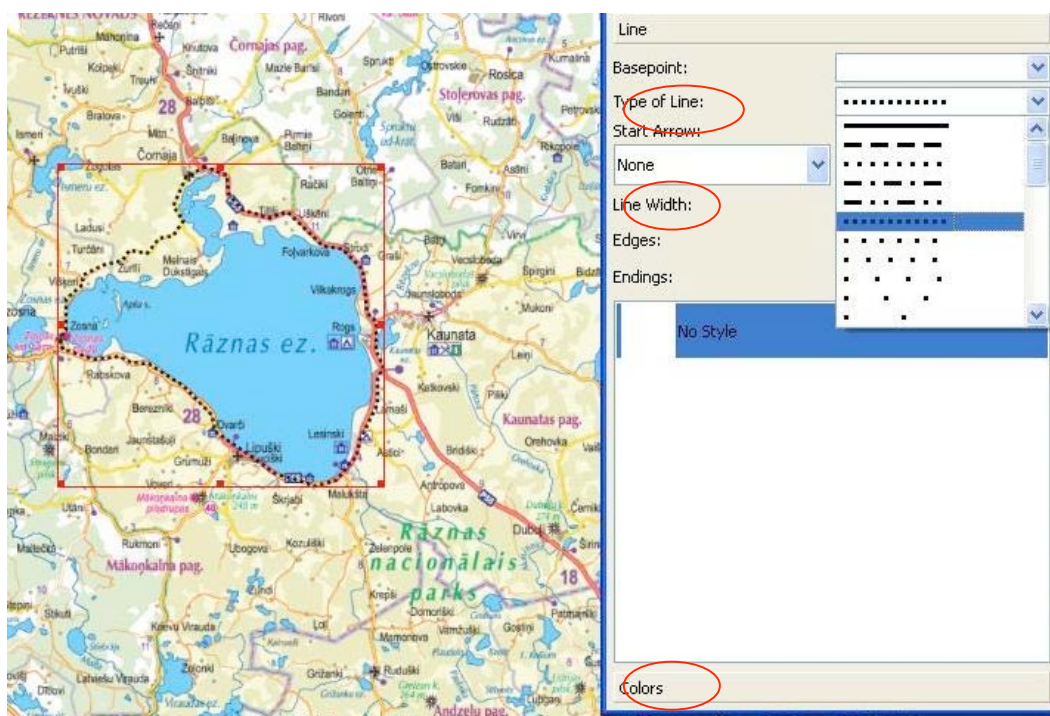
Krāsu iestatīšana: Edit → Colors. Veidot jaunu krāsu → New. Krāsām vēlams piešķirt atpazīstamus nosaukumus, piemēram, cipari_zals u.tml. Pie sadaļas „Color Model” nomainīt uz RGB, ja izmantojat kādu no krāsu kodiem, kas iekļauts šajā dokumentā. Pēc izvēlēta krāsas koda ierakstīt summas, piemēram, zaļajiem numuriem – R=0, G=40, B=0.

Ja vēlaties izmantot kādu citu krāsu, ērti lietojums ir Scribus programmā esošais „Eye Dropper” - , kas atrodams augšējā rīku joslā. Ar šo rīku iespējams ar peles klikšķi izvēlēties kādu krāsu lietosies un tās parametri būs automātiski ievadīti programmā, nepieciešams tikai nosaukt jaunizveidoto krāsu.

1.4.8. Maršruta atzīmēšana kartē

Katru izveidoto maršrutu ir svarīgi atzīmēt kartē. Ja nav iespēju vai nevēlaties kartes fragmentus pirkt no karšu izdevniecības Jāņa sēta, kā alternatīvu variantu iespējams izmantot Google piedāvātās satelītkartes (maps.google.com). Izvēlēto kartes fragmentu kā attēlu ievieto sagataves dokumentā → uzklikšķinot ar peles labo taustiņu uz attēla rāmja → Get image. Maršruta atzīmēšanai kartē izvēlas zīmēšanas rīku - . Līniju zīmē pa posmiem – ar peles kreiso taustiņu ieklikšķina kartē, kur vēlas sākt, un tālāk ar katru klikšķi fiksē pagrieziena punktus maršrutā. Lai beigtu maršruta atzīmi – peles labais taustiņš. Properties (F2) logā tam var mainīt krāsas un izvēlēties līnijas biezumu un veidu.

Maršrutā iekļautos apskates objektus uz kartes atzīmē izvietojot sarkanās krāsas numurus: File → Import → Import vector files un dokumentā ievietotajam numuram izmainot lielumu (Properties logā). Tāpat kā uz kartes, arī uz foto attēliem tiek izvietoti sarkanās krāsas cipari, lai tūristam norādītu atsauci uz tekstā aprakstītajiem objektiem. Kad maršruts un objekti atzīmēti, ieteicams to visu kopā iezīmēt un grupēt, tādējādi fiksējot gan numuru, gan līnijas pozīcijas uz kartes. Grupēt, t.i. sasaistīt kopā dažādus teksta un attēla logus Scribus dokumentā var tos visus ar peles palīdzību iezīmējot un ar peles labo taustiņu: Group. Ja izveidotajā kopā nepieciešams veikt izmaiņas, tad attiecīgi – Ungroup.

1.4.9. Attēla apstrāde ar GIMP2

Foto attēlu noformēšanai tūrisma produktu salikumā tiem piešķirts balts rāmis un ē nojums. Attēlu apstrāde tiek veikta atvērtā koda programmā GIMP. Produkta maketam izvēlētos attēlus ieteicams formatēt pirms izvietojšanas produkta salikumā. Ja attēlu skaitliskā ziņā nav daudz, tad apstrādi iespējams veikt arī no Scribus dokumenta: augšējā rīku joslā izvēlieties Extras → Manage Images. Kad atveras jauns logs: Image tools → Image Tools, kas automātiski atvērs GIMP attēlu apstrādes programmu. Tā kā mūsdienās katrs fotoaparāts attēlu veido proporcijās atbilstoši lēcas platumam, tad izvietojot šādus foto attēlus vienotā dokumentā, nepieciešams ievērot vienotu attēlu augstuma un platuma attiecību. Lauku ceļotāja veidotajos produktos ar atsevišķiem izņēmumiem ievērota attiecība 1:1,46. Kā arī attēla izšķirtspēja ieturēta vienādā lielumā – 2000 pixels garākā mala. Izgriezt no attēla nepieciešamo kadrējumu izvēlētajās proporcijās nepieciešams logs Toolbox, ja tas neparādās automātiski spiežiet taustiņu kombināciju Ctrl+B vai no augšējās rīku joslas izvēlieties Windows → Toolbox. Šajā izvēlnes logā izvēlieties kvadrātveida iezīmēšanas rīku un iestatiet attēla augstuma un platuma attiecību.

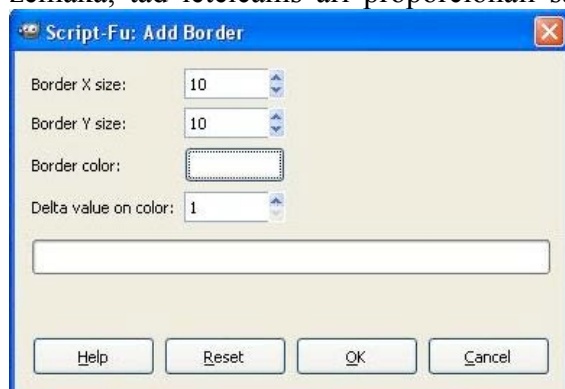

Ar š o rīku ir iespēja izgriezt no attēla to daļu, ko tieši vēlaties publicēt tūrisma maršruta aprakstā.

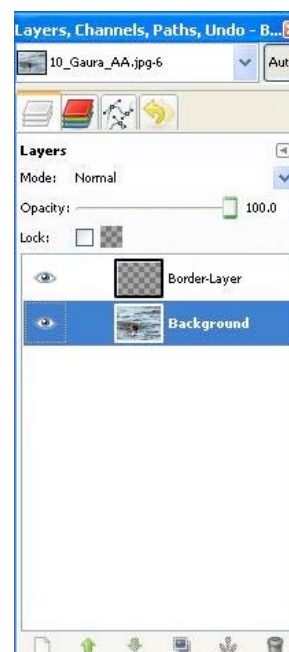
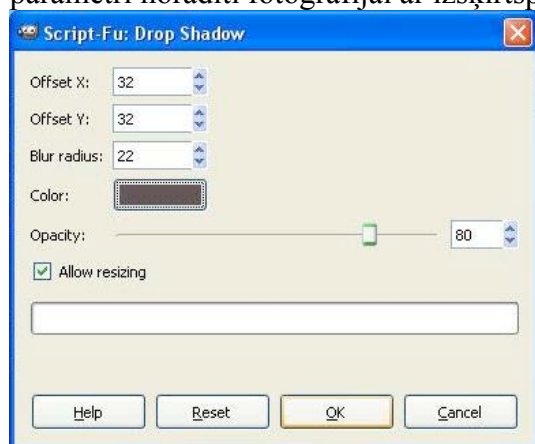
Kad attēls iezīmēts, attēlu nogriež līdz izvēlētajam lielumam: Image → Crop to Selection. Šeit pat arī iespējams korigēt attēla izšķirtspēju: Image → Scale Image.

Ja nepieciešams GIMP programmā iespējams arī veikt citus attēla uzlabojumus, piemēram, padarīt bildi gaišāku: Colours → Brightness – Contrast.

Lai bildei piešķirtu baltu rāmi: Filters → Decor → Add Border. Attēlā redzami parametri norādīti fotogrāfijai ar iepriekš aprakstīto izšķirtspēju. Ja izšķirtspēja ir zemāka, tad ieteicams arī proporcionāli samazināt rāmja parametrus uz x un y ass.

Piešķirt ē nojumu: Filters → Light and Shadow → Drop Shadow. Arī ēnojuma parametri norādīti fotogrāfijai ar izšķirtspēju 2000 pixels pa garāko malu.

Der zināt! Attēlam sākotnēji uzlikt baltu rāmi un pirms piešķirt ēnojumu, „Layers, Channels, Paths.. „, logā aktivizēt fona (Background) slāni. Ja programma nav automātiski atvērusi izvēlņu logu „Layers, Channels, Paths.. „,:: Windows → Layers, Channels, Paths..

Kad visi nepieciešamie formatējumi un apstrāde veikta attēlu saglabā png formātā: File → Save as → Select File Type (by extention) → PNG image → Save → Export → Save.

Šajā gadījumā ir svarīgi saglabāt attēlu kā PNG tipa failu, jo GIF faila formāts atbalsta tikai 256 krāsas, kas ir vairāk piemērots logo vai zīmējumiem, ne fotogrāfijām.

Savukārt JPG faila formāts neatbalsta „caurspīdību” – funkciju, kas tiek izmantota ēnas veidošanai – pamazām samazinot tās intensitāti un ļaujot cauri spīdēt fonam.

Kad attēli apstrādāti tos var ievietot tūrisma produkta salikumā. Ja salikumā izkārtojiet vairākus foto attēlus kopā, ieteicams pievērst uzmanību to izkārtojumam – izvēlēties vienādu augstumu un/vai platumu blakus stāvošiem attēliem; attēlus kārtot atbilstoši tekstam, lai veidotos produkta lietotājam viegli uztverams salikums, ievērot vertikālas

kolonas vai horizontālas rindas.

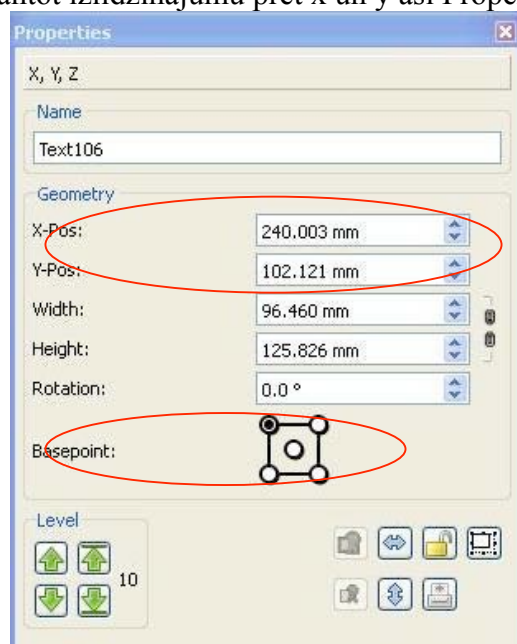
Attēlu izkārtojumam var izmantot vienotu atrašanās punktu uz attiecīgi x vai y ass, kas redzams Properties logā. Lai izlīdzinātu attēlu ar tekstu viegli pielietojami ir lineārie rīki dokumenta augšējā un kreisajā pusē. Uz šīs līnijas ar peši uzspiežot un velkot ar peši uz dokumenta iespējams izvietot melnu raustītu līniju. Šī līnija dokumenta izdrukā neparādīsies.

1.4.10. Tabulu izveide

Ja vēlaties tūrisma maršruta aprakstā iekļaut attālumumu vai putnu/dzīvnieku novērojumu tabulu iesakām strādāt ar jau doto tabulu Lauku ceļotāja sagatavē vai arī veidot jaunu -

. Gan sagatavē iekļautā, gan jaunizveidotā tabula būs grupēta. Lai sāktu darbu ar tabulu, to nepieciešams atgrupēt – peles labais taustiņš → Ungroup. Tabulas kolonu platumus parocīgāk mainīt iezīmējot visu kolonu, lai izvairītos no formatējuma nobīdēm vienas kolonas robežās. Lai pēc kolonu/rindu pārvietošanas tās izlīdzinātu vienotā tabulā ērti izmantot izlīdzinājumu pret x un y asi Properties logā.

Katra tabulas šūna ir kā atsevišķs teksta logs, kurā iespējams ievadīt tekstu un to formatēt pēc nepieciešamības. Novērojumu līnijas (nepārtrauktas un raustītas) zīmē uz tabulas ar rīku - . Uzzīmēto līniju formatē pēc līnijas biezuma, veida un krāsas Properties logā.

Virsmas redzamie apzīmējumi izvietoti atsevišķā teksta logā un līnijas tajā iekopētas pie teksta (uzzīmē līniju izvēlētajā lielumā, formatē, iezīmē aktīvu, Ctrl +C, ieklikšķina teksta logā, kur līniju paredzēts izvietot, Ctrl +V).

Kad tabulas noformēšana pabeigta, visus saistītos objektus (teksta logus un visas tabulas šūnas) iezīmē un grupē.

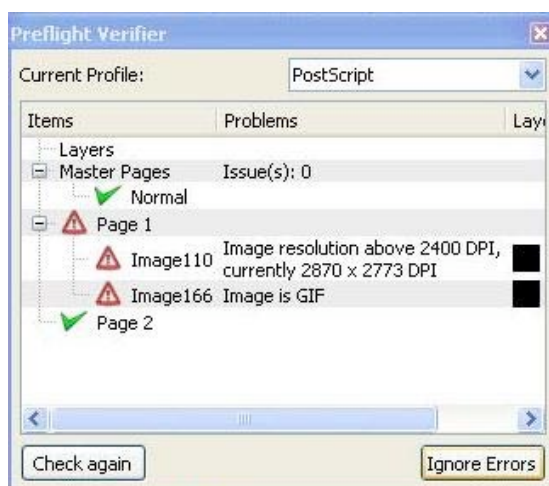
Apzīmējumi: — - suga novērojama regulāri, - suga novērojama neregulāri, * - dzirdamas šo sugu balsis

Vērojamā suga	Vērošanas vieta	Vērošanas laiks											
		Jan	Feb	Mar	Apr	Mai	Jūn	Jūl	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
1 Lielais dumpis *	Kaņiera ezers												
2 Baltais gārnis	Kaņiera ezers, Slokas ezers												
3 Jūrasrāuklis	Kaņiera ezers, Slokas ezers, Lapmežciema jūrmala												
4 Melnais stārķis	Aļģaunotā Slampes upīte, Dunduru pļavas												
5 Apodziņš	Ķemeru apkārtnes meži												
6 Mazais ērglis	Dunduru pļavas, Melnragu rīkle												
7 Dumbcālis *	Kaņiera ezers, Melnragu rīkle												
8 Dzērve	Melnragu rīkle, Slampes lauki												
9 Zosis (caurceļojošas)	Kaņiera ezers, Slampes lauki												
10 Zivju ērglis	Kaņiera ezers, Slokas ezers												
11 Jūras ērglis	Kaņiera ezers, Slokas ezers, Dunduru pļavas												
12 Grieze *	Dunduru pļavas												
13 Baltmugurzenis	Dumbrāja laipa, Slokas ezera pastaigu taka												

1.4.11. Dokumenta saglabāšana attēla vai pdf formātā

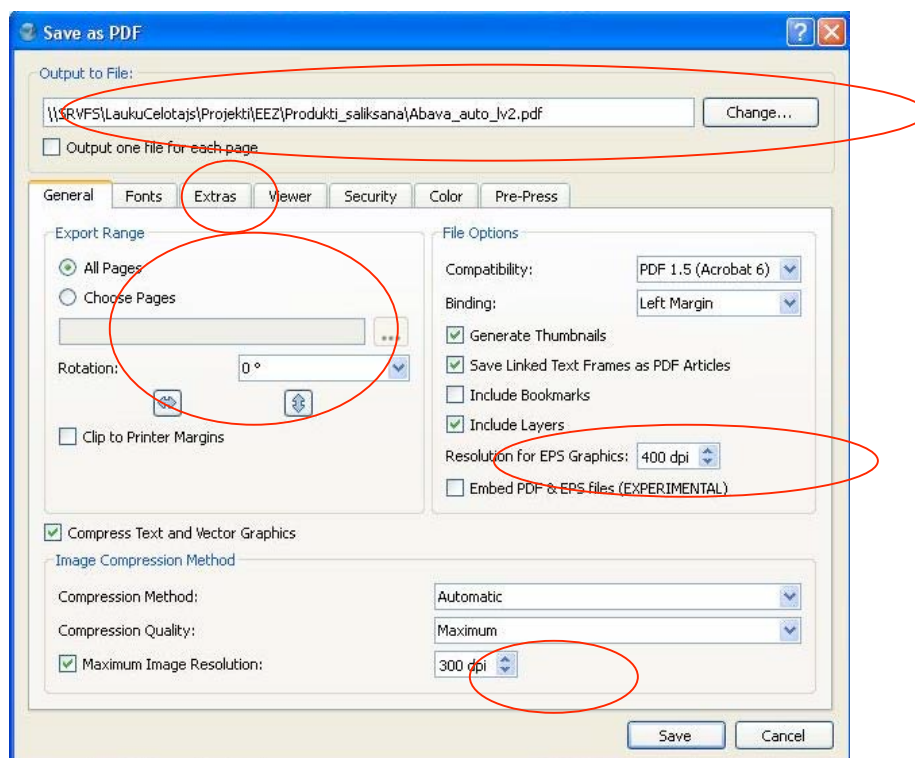
Kad dokuments gatavs to iespējams pārveidot kā attēla failu (jpg, png u.c.) katru lapaspusi atsevišķi vai visu dokumentu kopā kā pdf (Adobe Reader) failu.

PDF: File → Export → Save as PDF vai spiediet uz ikonas augšējā rīku joslā. Uz ekrāna parādīsies Preflight Verifier, kas uzrādīs, ja dokumentā ieviesušās kādas formāta kļūdas. Ja iespējams – tas var izlabot, ja tās nav būtiskas spiediet „Ignore Errors”.

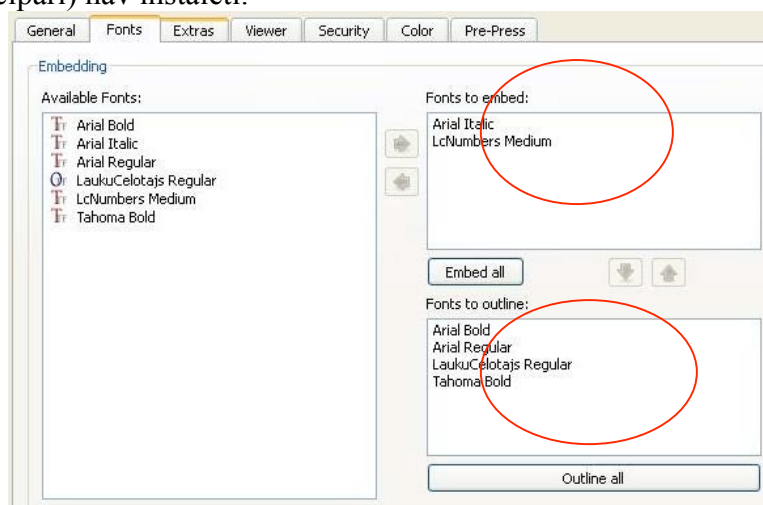

Dokumenta kvalitāti neietekmē pārāk lielas izšķirtspējas (resolution) attēli vai gif kā attēla formāts. Ieteicams izdzēst tukšus attēla vai teksta rāmjus un pārbaudīt citas iespējamās kļūdas. Uzspiežot uz katras no kļūdām dokumentā attēla vai teksta logs parādās kā aktīvs un kļūdas iespējams novērst.

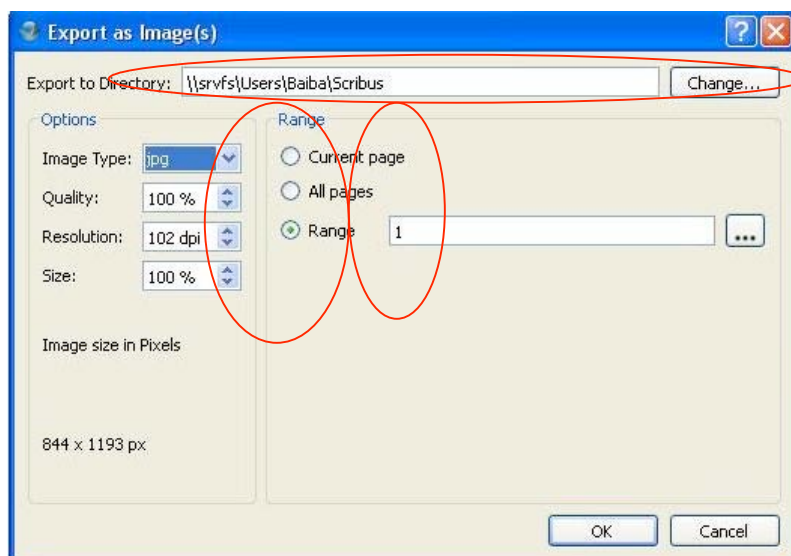
Atveroties uz ekrāna „Save as PDF” logam iespējams iestatīt vēlamo pdf izšķirtspēju, kā arī izvēlēties kur un ar kādu nosaukumu pdf dokumentu saglabāt.

definēt kuri no dokumentā lietotajiem fontiem pārvēršami attēlā, lai būtu redzami arī uz datoriem, kuros šādi fontu (piemēram, Lauku ceļotāja ikonas un objektus apzīmējošie cipari) nav instalēti.

„Embed” – šī opcija ļauj norādītos fontus iekļaut jaunradāmajā PDF failā kā fontus.
„Outline” – šī opcija pārvērš visus fontus dokumentā par liknēm. Līdz ar to jaunveidotajā dokumentā informācija par fonu netiks saglabāta vispār.
Drošākais veids ir pārvērst visus fontus par liknēm („Outline”), taču tas nedaudz palielina faila izmērus, sevišķi, ja teksta informācijas ir daudz un, ja ir iespēja, ka izveidotais PDF dokuments var tik labots (teiksim ar programmas Acrobat palīdzību), tad ir jāizmanto „Embed” funkciju, jo teksts, kas ir pārvērsts ar „Outline” palīdzību vairs nav labojams. Visticamāk vienkāršiem gadījumiem strādās vienādi labi gan „Embed” gan „Outline” funkcija.
Ja dokumentu nepieciešams saglabāt kā attēla failu: File → Export → Save as Image ... vai Ctrl+Shift+E.

Export logā var izvēlēties attēla formātu (image type), kvalitāti (quality), izšķirtspēju (resolution) un izmēru (size). Kā arī var noteikt vai saglabāt tikai vienu no dokumenta lapām (current vai range) vai arī visu dokumentu, katru lapu saglabājot kā atsevišķu attēlu.